

Vakufi sa područja
općina Stari Grad i Centar Sarajevo

nekad i sad

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini
Vakufska direkcija Sarajevo

Vakufi sa područja općina Stari Grad i Centar Sarajevo

nekad i sad

Izdavač

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini
Vakufska direkcija Sarajevo

Za izdavača

Mr. Senaid hfz. Zajimović

Foto

Ahmed Mehmedović

Lektor

Prof. dr. Džemaludin Latić

Dizajn i DTP

Fadil Pleho

Štampa

AMOS-GRAF d.o.o. Sarajevo

Sarajevo, 2014.

Vakufi sa područja
općina Stari Grad i Centar Sarajevo

nekad i sad

VAKUFI SA PODRUČJA OPĆINA STARI GRAD I CENTAR SARAJEVO - NEKAD I SAD

U okviru manifestacije "Dani vakufa u Bosni i Hercegovini" koja je održana od 17. do 28. juna 2011. godine, Vakufska direkcija priredila je izložbu fotografija "Vakufi sa područja općina Stari Grad i Centar Sarajevo - nekad i sad". Cilj manifestacije posvećene vakufima u Bosni i Hercegovini bio je da se reafirmira društvena svijest o značaju i ulozi vakufa kroz vrijeme, da se potakne njihova zaštita, promocija, ali i restitucija.

Bosna i Hercegovina je zemlja vakufa koja je kroz svoju historiju imala veliki broj vakufa koji su na nesebičan način vakufili svoju imovinu ili njen dio u općekorisne svrhe. Većina starih gradova u našoj zemlji svoj nastanak i razvitak vezuju uz pojavu nekog vakufa.

Izložba "Vakufi sa područja općina Stari Grad i Centar Sarajevo - nekad i sad" dala je uvid u dio bogatog naslijeđa bosanskohercegovačkih vakufa i njihove uloge u nastanku i ekonomskom razvoju sarajevskih urbanih struktura.

Preko 50 odabranih lokacija predstavljene su dvojako - ilustracijom iz arhivskog fundusa Vakufske direkcije i recentnom fotografijom aktualnog stanja autora Ahmeda Mehmedovića.

Izložba je bila postavljena u Sarajevu, Mostaru i Livnu.

Mr. Senaid hfz. Zajimović, direktor Vakufske direkcije

VAKUFI SA PODRUČJA OPĆINA STARI GRAD I CENTAR SARAJEVO - NEKAD I SAD

Ovo što je urađeno sa vakufima ne samo u Bosni i Hercegovini nego na cijelom Balkanu, presedan je svjetskih razmjera. Zaklade, dobrotvorne ustanove, pokloni imućnih ljudi svome narodu, svojoj zajednici ili državi, ljudima općenito, ne otimaju se. To pravilo važi u civiliziranom svijetu, ali ne i kod nas. Zamislite da u Americi neko otme neku zakladu, neku humanitarnu ustanovu, javnu kuhinju, dom za nezbrinute, bolnicu za siromašne! To se ne može desiti! Ali kod nas je to moguće! Kod nas se otimalo sa tolikom strašću i pomamom da se čovjek izgubi i smete pred tom pojavom, da zanijemi, da na takvo nešto, jednostavno, nema odgovor.

U Beogradu je bilo više džamija, medresa i tekija negoli u Sarajevu! Sve je to srušeno sa zemljom, osim jedne džamije, dva turbeta i nekoliko nišana. Takav primjer se neće naći u svjetskoj povijesti! Spomenici kulture se u civiliziranom svijetu ne ruše! Ali u Beogradu se ruše! I to sa takvom strašću i pomamom da čovjeku jednostavno staje pamet! Užice je nekad bio orijentalni grad, nagizdan munarama poput, recimo, Travnika. Sve je to srušila ona ista ruka koja je do

temelja srušila Ferhadiju i sve ostale džamije u Banjaluci, Aladžu i sve ostale džamije u Foči, potkupolnu Selimiju džamiju u Knežini, sve rogatičke džamije, sve zvrničke džamije, sve dobojske džamije, sve trebinjske džamije, sve bijeljinske džamije, sve brčanske džamije, sve prijedorske džamije i stotine ostalih džamija u našoj lijepoj Bosni i Hercegovini! I to pred licem svjetske javnosti, pod svjetlima reflektora, u gotovo direktnom televizijskom prijenosu!

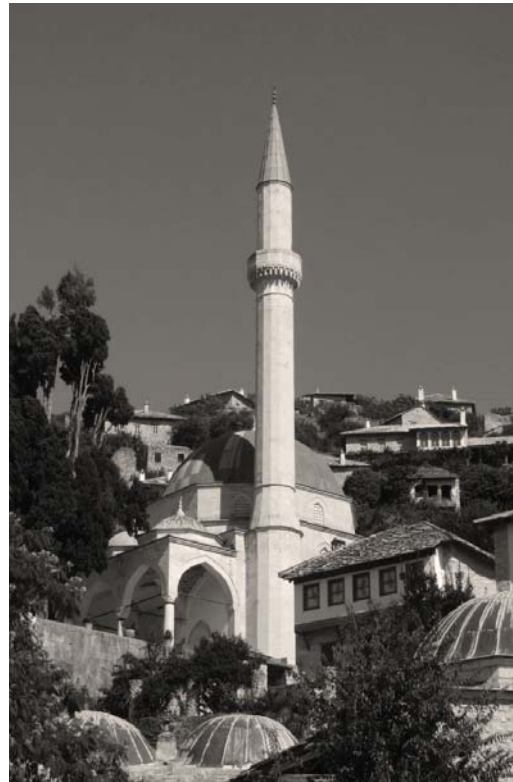
Čim je prestala turska vlast u našim krajevima, počela je opća otimačina vakufskih dobara. Čim je ušla u Bosnu i Hercegovinu, Austro-ugarska monarhija je počela sa otimačinom i devastacijom džamija i ostalih vakufskih objekata.

Istog dana kada su ušli u Sarajevo, oni su nekoliko džamija pretvorili u skladišta i vojne magacine; jedna od njih je i Bakr-babina džamija na At-mejdanu u Sarajevu, čija je ponovna izgradnja upravo dovršena.

Prva faza pred rušenje ili otimanje objekta koji ti je "zapeo za oko" jeste preinačiti mu namjenu. Džamiju, recimo, pretvoriti u skladište.

A skladište, razumije se, lakše je i bezbolnije porušiti negoli jednu bogomolju! Mogu vam nabrojati desetine bosanskih džamija koje su pretvorene u skladišta. Neke su pretvorene u galerije, poput Roznamedžijine džamije u Mostaru i Lukačke džamije u Travniku. Ja sam u mihrabu Roznamedžijine džamije gledao platno na kojem je ženski akt, žensko golo tijelo! Neke su medrese, poput one u Počitelju, pretvorene u bifee u kojima se toči alkohol! I danas se u počiteljskoj medresi može popiti hladno pivo! Ko je kriv za to? Austro-ugarska monarhija, Kraljevina Jugoslavija, komunisti ili mi sami? Naravno, krivi smo mi! Znaju li oni koji su tom jadniku pod kiriju dali medresu da je pretvori u kafanu, znaju li oni da se u počiteljskoj medresi i danas toči pivo?

Drugi način rušenja džamija i drugih vjerskih objekata islamske kulture jeste proglasiti je "sklonom padu". Okačiš na džamiju tablu na kojoj piše "Sklonu padu", i ona tako stoji nekoliko godina, a onda je jednostavno porušiš da ne bi nekoga, ne daj Bože, ubila ako se sama sruši! Ovu "caku" naročito su koristili Srbi u vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Tako je porušeno na stotine džamija i drugih islamskih objekata u Bosni i Hercegovini, na Kosovu i Makedoniji.

Treći način otimačine jeste nacionalizacija, a za tu vrstu otimačine komunisti Titove Jugoslavije bili su svjetski eksperti. Oni su oteli sve što se oteti moglo! Doduše, džamije, medrese, mektebi, objekti čisto vjerskog karaktera, nisu se mogli nacionalizirati, dakle

oteti, ali postoji ta famozna prenamjena objekta: objektu promijeniš namjenu i onda ga otmeš, to jest nacionaliziraš! Džamiju pretvoriš u skladište, i onda je otmeš; medresu pretvoriš u osnovnu ili srednju školu i onda je otmeš; mekteb pretvoriš u zadružni dom i onda ga otmeš, to jest nacionaliziraš.

Četvrti način otimačine jeste urbanizacija, regulacioni planovi, izgradnja infrastrukturnih objekata i sli. Trasiraš, recimo, prugu kroz Mostar i navedeš je na najveće i najljepše mostarsko mezarje, i čak na njemu načiniš željezničku stanicu! Dok čekaš voz, da malo počine na kostima umrlih Bošnjaka! Da li je to učinjeno drugim narodima!? Nije! Ali Bošnjacima jeste, oni su kolateralna šteta balkanska, oni su recidivi prošlosti, oni su

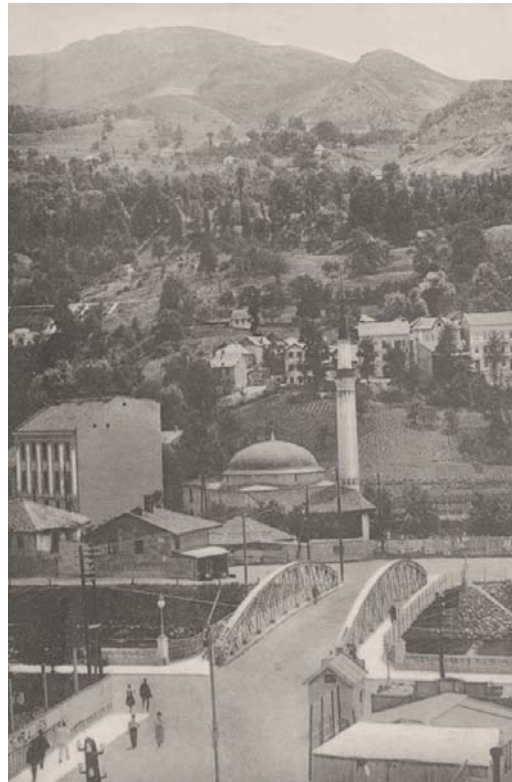

“Turci” i “Azijati”, oni su ti koji su “promenili pradedovsku veru”, njima se treba osvetiti za Kosovo i sve ostale izgubljene bitke!

Odlučiš da u Ljubinju sagradiš dom kulture, gdje ćeš, šta ćeš, nego na temeljima Kizlaragine džamije koju si nešto ranije porušio, i na kostima tu pokopanih Bošnjaka. Nekoliko nišana moglo se vidjeti pred Domom kulture u Ljubinju do pred ovaj rat, a danas, naravno, ni njih nema. U Ljubinju su bile četiri stare i jedna nova džamija, tek izgrađena - sve su porušene! Šta mislite šta se desilo sa silnom vakufskom imovinom u Ljubinju? Sve je oteto, do posljednjega kvadratnog metra, sve je porušeno, nije ostao kamen na kamenu!

Odlučiš graditi prugu uskog kolosijeka od Trebinja do Nikšića i tračnice nanišaniš pravo na džamiju u Župi, jednu od najstarijih na tom prostoru. Nisi je nikako mogao zaobići, kao što su zaobilažene bogomolje ostala dva naroda, nego pravo preko džamije! Eno, na Stupu u Sarajevu, na samoj stupskoj petlji kršćanskog groblja, sa svake strane cesta, a ono nedirnuto u sredini. Nije dirano, sve su ga ceste zaobišle, ali to je kršćansko groblje; da je muslimansko, provelo bi se kao sva druga raskopana mezarja.

Džamiju u Diviču porušiš pa na njenim temeljima izgradiš crkvu! U inat svim Bošnjacima, svim Bosancima, svim Europljanima i civiliziranom svijetu! Čovjek se pita: Jesu li to učinili ljudi ili marsovci!

Ima još načina na koji se ruše i otimaju vakufska dobra, ali za ovu priliku i ovo je dovoljno. Ovo što smo pobrojali radili su nam drugi, to su radile tuđinske vlasti, a šta radi ova "naša" vlast? Ona je, vidi čuda, legalizirala sve prethodne otimačine! Dala je mogućnost ljudima da otkupe vakufske stanove, zanatlijama i trgovcima da otmu vakufske dućane. U čijim je rukama danas onih stotinu dućana Gazi Husrev-begovog vakufa? Potomci onih ljudi kojima je vakuf omogućio da izdržavaju sebe i svoje porodice danas su oteli te dućane, uz pomoć naše vlasti, naravno, i misle da su učinili veliko djelo. Zapravo su u svoje ruke uzeli živu žeravicu, a tu žeravicu nosit će u rukama i njihovi potomci. Zar je Gazi Husrev-beg to uvakufio da bi bilo oteto!? Ne znaju,

jadnici, da je oteto - proketo, naročito je proklet oteti vakuf! Umjesto da se sami založe da se vakuf ne dira, da ostane čiji je, da vakufu plaćaju kiriju, oni su kopali i rukama i nogama da ga otmu. I uspjelo im je, uz pomoć naše vlasti! Evo, pozivam ovim putem one koji su oteli vakufska dobra da ih vrate, sami, bez ičije prisile. Zar će djecu ostaviti u otetnoj vakufskoj imovini!? Boje li se Boga, boje li se Sudnjeg dana?

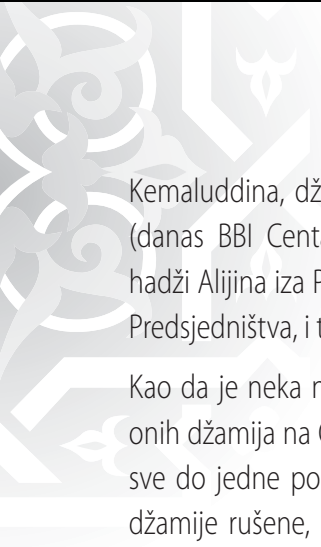
U čijim su rukama danas te silne vakufske palače i zgradurine koje su izgrađene na temeljima porušenih džamija? Nije li to kazna svima nama što smo pristali na rušenje?

Od ogromne Gazi Husrev-begove palače kod Katedrale ostao je samo natpis. Isti je slučaj i sa zgradom Čokadži hadži Sulejmanova

vakufa kod turbeta "Sedam braće", sa zgradom Dženetića vakufa kod Katedrale, sa zgradom bivše Policijske direkcije na Obali i tako redom. Sve je oteto, do posljednjega kvadrata!

Ali, medalja ima i drugu stranu: ona džamija na Skenderiji što se, svojevremeno, sama srušila od našeg nehata, to je i moja sramota. Ona džamija Hodže Kemaluddina na mjestu današnjeg Vakufskog nebodera (čuj: vakufskog!) kao da i mene proklinje za ono rušenje prije sedamdeset godina. Čiji je danas taj Vakufski neboder, a tako lijepa i vrijedna džamija je porušena zbog njega! To nam je kazna za rušenje džamije. I ne samo ona: šesnaest džamija u ravnom, urbanom dijelu Sarajeva porušeno je: Ajas-pašina (danas hotel "Central"), Minetovića, Hodže

Kemaluddina, džamija na Zelenome mejdanu, džamija u Žabljaku (danas BBI Centar), Kemal-begova džamija prema Koševu, Kalin hadži Alijina iza Pošte, Skenderija, Musalla na kojoj se šepuri zgrada Predsjedništva, i tako redom.

Kao da je neka nevidljiva, a podla ruka napravila plan: neka njima onih džamija na Čaršiji i na brdima, a ove u ravnici i urbanom dijelu sve do jedne porušiti! Ali, nije bio isti slučaj i sa crkvama! Dok su džamije rušene, crkve su nicalle upravo u tim urbanim dijelovima grada, uz glavnu saobraćajnicu: Katedrala, Nova pravoslavna crkva kod Ekonomskog fakulteta, katolička crkva usred Titove, preko puta slastičarne "Oloman", katolička crkva na Marijin-dvoru, pravoslavna crkva u Pofalićima, katolička crkva kod "Šipada".

Neka nam ovo nekoliko natuknica posluži da se zastidimo i da razmislimo: zašto nam se sve to dešavalo? Ima li i naše krivice u svemu tome? Šta da učinimo da stvar popravimo, kako da mi svi, pojedinačno, doprinesemo da vakuf podignemo iz pepela, da stane na zdrave noge i ide poznatim stazama do Dana sudnjega?

Od mnogih sarajevskih i inih bosanskih džamija ostale su samo fotografije.

*Ahmed Mehmedović,
govor sa otvaranja manifestacije "Dani vakufa u Bosni i Hercegovini 2011."*

Vakufi sa područja
općina Stari Grad i Centar Sarajevo

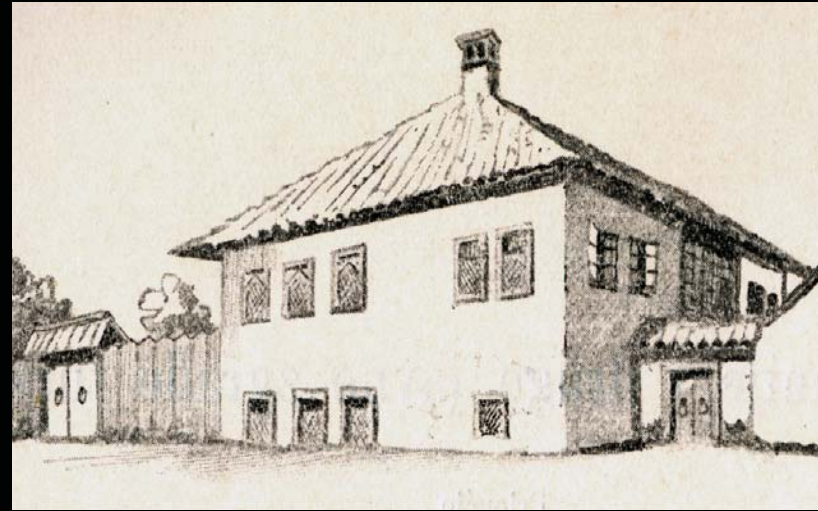
nekad i sad

SKENDER-PAŠINA TEKIJA

Skender-paša Jurčević, bosanski namjesnik, sagradio je tekiju oko 1500. godine, a do nje imaret i musafirhanu. To je bila druga tekija u Sarajevu na lijevoj obali rijeke Miljacke koja se koristila za ishranu putnika-namjernika i siromaha. Uz tekiju je bila i bašča, travnjak i šuma.

I nju je zahvatio požar izazvan prodorom princa Eugena Savojskog. Tekija je nakon požara obnovljena, ali poslovni efekti Skender-pašinog vakufa su slabili te su imaret i musafirhana zbog nedostatka finansija krajem devetnaestog stoljeća zatvoreni.

Skender-pašina tekija ostala je aktivna sve do Drugog svjetskog rata da bi je prilikom izgradnje sportskog centra Skenderija srušile bivše komunističke vlasti.

SKENDER-PAŠINA DŽAMIJA, SKENDERIJA

Skender-pašinu džamiju sagradio je Mustafa-beg Skenderpašić 1517. godine. Tokom 1917. godine, zbog ratnih potreba Austro-Ugarske, skinut je olovni krov sa njenoga kubeta. Vjerske dužnosti obavljane su sve do 1920. godine kada je, zbog sigurnosnih razloga, džamija zatvorena. Prepuštena zubu vremena, džamija se urušila 1. marta 1936. godine dok je džamijska munara uklonjena 1960. godine radi izgradnje sportskog centra.

Na mjestu Skender-pašine džamije komunističke vlasti su, bez saglasnosti Islamske zajednice, 1969. godine izgradile sportski centar pod nazivom "Centar Skenderija".

Na mjestu gdje je nekad bila džamija sagrađen je Dom mladih.

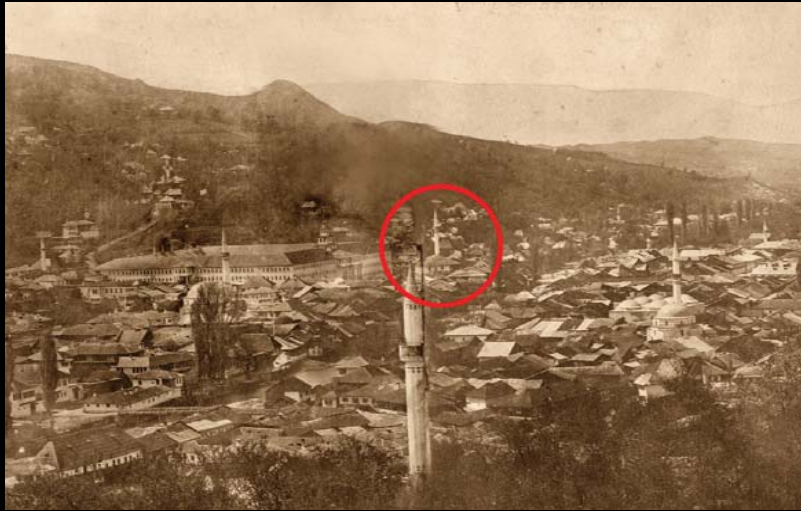
OJANDŽI-ZADE MESDŽID

Na nekadašnjem Zelenom mejdanu, Ojandži-zade hadži Ibrahim podigao je 1591. godine mesdžid. Hadži Ibrahim je bio sin mahalskog ojandžije, čovjeka koji je tokom mjeseca ramazana u svojoj mahali pozivao ljude na sehur.

Prilikom velikog požara koji se dogodio 1697. godine, ovaj mesdžid je izgorio, ali je i obnovljen. Mesdžid je srušen 1907. godine.

Na mjestu gdje se nekad nalazio mesdžid Ojandži-zade hadži Ibrahima, u Dobrovoljačkoj ulici ispred Gazi Husrev-begove medrese (bivša Šerijatska gimnazija), danas se nalazi mali parking.

Džamiju je sagradio hadži Alija Bakr-baba 1544. godine. Uz džamijski harem Ismail-ef. Misrija napravio je 1741. godine medresu i za njeno održavanje uvakufio gotov novac.

Nakon okupacije, austro-ugarske vojne vlasti uzele su džamiju i ona je služila kao magacin. Bez popravke, džamija nije dugo izdržala tako da se već 1895. godine u potpunosti urušila. Pored džamije je postojao i harem u kome su, pored mnogobrojnih uglednih Sarajlija, bili ukopani i sarajevski hroničar Abdullah-ef. Kantamirija te dobrotvor hadži Hasan Misrija, čijim sredstvima su obnovljene neke sarajevske džamije.

Komunističke vlasti su čitav ovaj lokalitet zatrpale, a zemljište pretvorile u park.

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini je, u saradnji sa Općinom Stari Grad, ponovo izgradila džamiju 2011. godine.

U haremu džamije trenutno se odvijaju konzervatorski radovi na dijelu arheoloških ostataka medrese.

VAKUF ČOKADŽI HADŽI SULEJMANA

Jedilersku tekiju osnovao je 1879. godine Sejfullah Ibizović. U početku je bila samo prostorija za čuvara Turbeta sedam braće, koju je sa turbetom podigao Sulejman-paša Skopljak.

Godine 1894. Ibrahim ef. Herić, Travničanin, pokraj turbeta podiže novu semāhanu te je tako formirana Jedilerska tekija.

U popisu islamskih objekata iz 1933. godine navedeno je da Jedilerska tekija pripada nakšibendijskom redu i da je u to vrijeme aktivno djelovala. Pretpostavlja se da je Jedilerska tekija, privremeno, prešla od nakšibendijskog na halvetijski red u kasnom XIX. vijeku.

Jedilerska tekija postojala je sve do 1937. godine kada je srušena, a na njenome mjestu planirana izgradnja stambeno-poslovnog objekta. Novi objekat u stilu moderne projektovao je sarajevski arhitekt Reuf Kadić. Zgrada Čokadžić hadži Sulejmana izgrađena je 1939. godine za svega dvanaest mjeseci. Objekat je Zakonom o nacionalizaciji stambeno-poslovnih zgrada i građevinskog zemljišta iz 1958. godine oduzet Vakufu kao izvornom vlasniku. Trenutno je zgrada privatizirana na osnovu Zakona o prodaji stanova na koje postoji stanarsko pravo.

MEKTEB HADŽI OSMAN-BEGA DŽENNETIĆA

Mekteb hadži Osman-bega Džennetića na Bistricu izgrađen je prije 1846. godine. Mekteb je zajedno sa zemljištem uvakufio i odredio da se dio tog zemljišta pretvori u mezarje.

Za uzdržavanje mekteba uvakufio je dva dućana u staroj Fišekčijskoj i jedan dućan sa magazom u staroj Tarakčijskoj čaršiji.

Vakufska uprava je oko 1910. godine na mjestu ovog mekteba izgradila novi muški mekteb.

Komunističke vlasti su oduzele mekteb hadži Osman-bega Džennetića, a na prostoru gdje se nalazio sagradile stambenu zgradu.

ISA-BEGOV HAMAM

Hamam je sagradio Isa-beg Ishaković 1462. godine i kao takav bio je prvo javno kupatilo koje je u Bosni izgrađeno poslije propasti Rimskog carstva. Hamam je 1810. godine izgorio u požaru.

Zemaljska vakufska komisija je početkom 1890. godine odlučila da iz sredstava Isa-begovog vakufa, na zemljištu nekadašnjeg hamama pokraj Careve džamije, sagradi parnu banju prema zahtjevima novog vremena i opće zdravstvene kulture. Građena u orijentalnom stilu, prema planovima arhitekta Josipa Vancaša, imala je parnu i tzv. tursku banju kao i zasebne banje u bazenima sa osamnaest kabina i svim potrebnim uređajima. Hamam je nacionaliziran 1958. godine i u njemu je do rata bilo smješteno preduzeće "Higijena".

U toku oružane agresije na Bosnu i Hercegovinu hamam je pretrpio ogromna oštećenja. Od strane Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika 2004. godine proglašen je Nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine. Općina Stari Grad Sarajevo je 2005. godine hamam vratila u posjed Vakufskoj direkciji, koja je nakon toga intenzivno provodila aktivnosti na iznalaženju rješenja za njegovu rekonstrukciju.

Vakufska direkcija je uspjela osigurati finansijska sredstva od strane Direkcije za vakufe Republike Turske sa kojom je 2011. godine potpisan protokol o finansiranju rekonstrukcije hamama, a radovi su počeli 2013. godine. Predviđena je njegova obnova u izvornom stilu.

Šehdinu biblioteku sagradio je Osman Šehdi sin Mehmed-efendije iz Bijelog Polja 1759. godine. Biblioteka je imala kupolu s alemom, pokrivenu olovom, koja nije imala tambura, što je rijetkost. Svojim diskretnim linijama potpuno se uklapala u nenarušeni ambijent Careve džamije.

Bila je uvakufljena u spomen Osman Šehdinog umrlog sina Hatema, koji je volio književnost.

Kada se 1910. godine gradio Ulema medžlis, postojeća biblioteka je podvedena pod jedinstvenu arhitektonsku cjelinu.

Knjižni fond iz biblioteke preseljen je u novosagrađenu zgradu, u koju je i uzidan stari tarih iz 1759. godine, a četiri godine poslije knjige su prenesene u Gazi Husrev-begovu biblioteku. Na većini knjiga iz te biblioteke nalazi se pečat iz 1773. godine s natpisom koji kazuje da ih je uvakufio Osman Šehdi od prihoda carskog divana u Sarajevu, kao i njegovim uvjetom da se "knjige iz knjižnice ne iznose ni pedlja ni koraka". U ovim prostorijama nalazila se sve do sredine devedesetih godina prošlog stoljeća Gazi Husrev-begova biblioteka. Na mjestu gdje se nekada nalazila Šehdina biblioteka danas se trenutno nalazi Kabinet Reisu-l-uleme IZ-e u Bosni i Hercegovini.

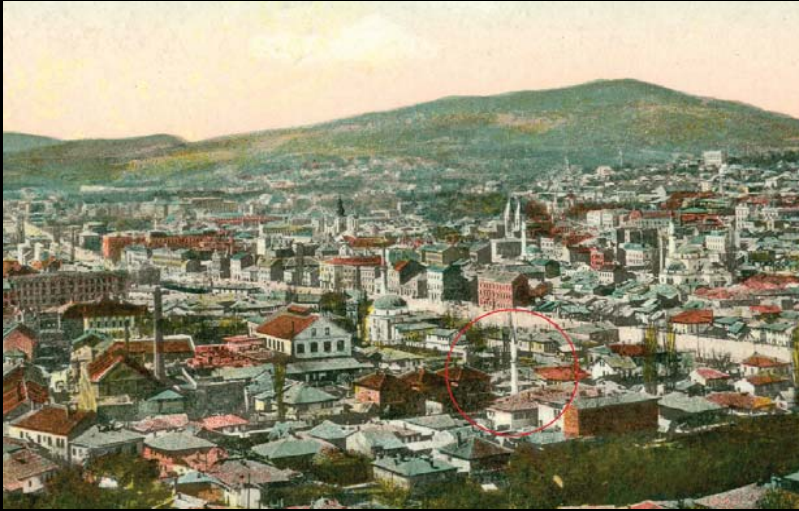

MEDRESA FADIL-PAŠE ŠERIFOVIĆA (CAREVA MEDRESA)

Medresu je izgradio 1857. godine Fadil-paša Šerifović. Medresa se nalazila do Ajni-begovog mekteba preko puta Careve džamije. Imala je dvanaest sobica za učenike i deršanu u kojoj je sam vakif jedno vrijeme bio muderris.

Zgrada medrese otuđena je 1958. godine od strane komunističkog režima stupanjem na snagu Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta. Zemljište je predano Ugostiteljskoj Komori Bosne i Hercegovine koja je na tom lokalitetu 1964. godine izgradila hotel "Nacional" za potrebe učenika Ugostiteljske škole.

Hadži Isaov mesdžid u Dugom sokaku sagrađen je oko 1630. godine od strane hadži Isa-ef..

Mesdžid je izgorio za vrijeme provale princa Eugena Savojskog. Nakon požara Hadži Ali ef. Čokadžić je obnovio mesdžid. Mesdžid je porušen 1950. godine.

Na mjestu gdje se nalazio hadži Isaov mesdžid izgrađen je vakufski konvikt koji je nacionaliziran i pretvoren u turističko-ugostiteljsku školu.

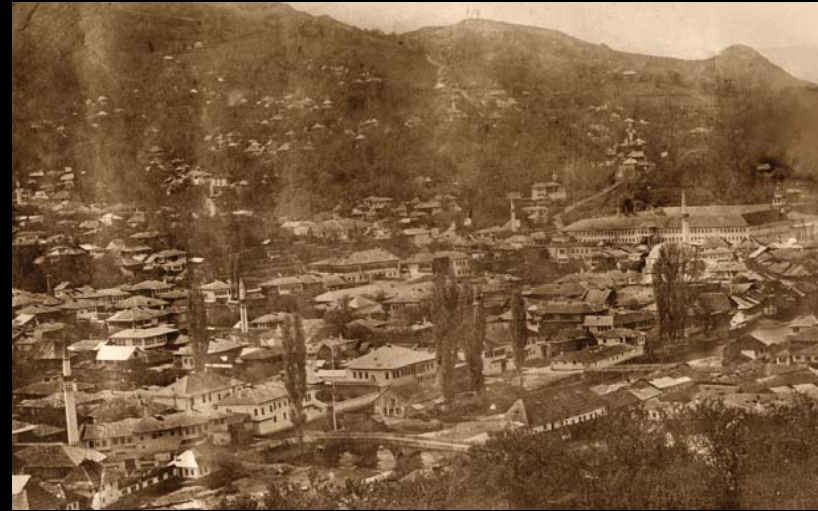

ĐUMIŠIĆA MEDRESA (DRVENIJA)

Abdulkerim Sim-zade Đumišić, sin Mehmed-ef., sagradio je medresu zvanu Drvenija 1775. godine, koja je bila smještena na obali Miljacke. Nalazila se iznad Zildžijske čaršije u Sarajevu.

Đumišića medresa je srušena prilikom regulacije riječnoga korita Miljacke od strane austro-ugarske uprave.

Na mjestu gdje se nalazila medresa Drvenija, u ulici Obala Isa-bega Ishakovića, danas se nalazi ulica i parking.

Ne postoje historijski tragovi o tome ko je sagradio Koziju ćupriju. Pretpostavlja se da je ovaj most izgrađen u drugoj polovini XVI. stoljeća, kada je osmanska centralna vlast, pod vezirom Mehmed-pašom Sokolovićem, razvijala mrežu magistralnih puteva u ovom dijelu Bosne i Hercegovine.

Prvi put u historiji Koziju ćupriju 1550. godine spominje putopisac Katarin Zeno.

Kozija ćuprija slovi kao jedan od najljepših malih kamenih mostova u Bosni i Hercegovini koji je zadržao izvorni korkaluk. Most je dug 42 metra sa lukom od kamena hreše, prečnika 17,60 metara i visinom lučnog svoda od 10 metara.

Jedan od pisanih tekstova o Kozijoj ćupriji sačuvan je u hronici Mula Mustafe Bašeskije iz 1771. godine, gdje stoji: "Iz zadužbine Hadži Osmana Hadži Bektašagića sagrađen je kameni zid od strane Miljacke sve od Kozije ćuprije pa do Alfakovca." Interesantno je napomenuti da je ovaj vakuf sve ovo vrijeme ostao nepromijenjen.

ISA-BEGOVA TEKIJA

Isa-begova tekija izgrađena je prije 1462. godine te je nekoliko puta spaljivana i obnovljena. To se desilo i 1697. godine za vrijeme pohoda Eugena Savojskog na Bosnu, što potvrđuje i jedan akt u kojem, između ostalog, piše: "Izgorjela je Gazi Isa-begova tekija sa sobama siromašnih murida u Čekrekči Muslihudinovoj mahali." U dvorištu tekije postojao je šadrvan i do njega jedna soba (ljetnikovac), a istočno od tekije nalazio se jedan čardak.

Isa-begova tekija je, po nalogu komunističke vlasti, srušena 1957. godine. Do tada se izdržavala iz sredstava Vakufske direkcije i vakufa Fadil-paše Šerifovića. Njeni temelji su zatrpani nanosima zemlje u cilju regulacije i izravnavanja terena. Ispod nasipa je ostalo zatrpano sedam mezarova zavijskih prvaka od kojih je najstariji iz 1813., a najmlađi iz 1879. godine.

Nakon što je srušena, širi prostor tekije također je devastiran izgradnjom novih sadržaja kao što su: benzinska pumpa, hoteli, parkirališta i dr. Po uzoru na ovu, 2013. godine, na prostoru ispod Žute tabije na Kovačima, a u sklopu Memorijalnog centra, izgrađena je slična tekija.

HOTEL "GAZI"

Hotel "Gazi" je izgradio Gazi Husrev-begov vakuf 1909. godine. Izgrađen je nakon što je u požaru 1908. godine izgorio raniji vakufski objekat koji je imao funkciju prenočišta.

Hotel je nacionaliziran 1946. godine i sve do agresorskog rata koristila su ga društvena ugostiteljska preduzeća.

U toku oružane agresije na Bosnu i Hercegovinu hotel "Gazi" teško je oštećen te je punih deset godina nakon rata propadao, da bi 2003. godine u ruševnom stanju bio vraćen Gazi Husrev-begovom vakufu. S obzirom na položaj hotela, Gazi Husrev-begov vakuf je nakon rekonstrukcije promijenio namjenu objekta u poslovne prostore.

TOPAL OSMAN-PAŠIN HAN

Nakon što je dao da se probije nova ulica od Mujstaj-pašinog mejdana do Baščaršije, Topal Osman-paša je između novoprobijene ulice Telali i paralelne joj ulice Samardžije podigao han, čija je izgradnja završena 1863. godine.

Gazi Husrev-begov vakuf je 1869. godine kupio han te je ovaj prostor i danas u njegovom vlasništvu.

Uprava Gazi Husrev-begovog vakufa je kupila plac te je izgradila prvu bolnicu u Bosni i Hercegovini koja je otvorena 1866. godine. Liječenje je bilo potpuno besplatno sve do 1879. godine, kada se uvodi naknada, ali samo za one koji mogu platiti.

Otvaranjem Opšte zemaljske bolnice na Koševu 1. jula 1894. godine, Vakufska bolnica je pretvorena u Zavod za duševne bolesnike. Nakon Drugog svjetskog rata zgrada postaje Škola učenika u privredi. Objekat je u toku posljednje oružane agresije na Bosnu i Hercegovinu znatno oštećen usljed granatiranja.

HASTAHANA

Zgrada Vakufske bolnice je 1970. godine stavljena pod zaštitu tadašnje države kao spomenik kulture, dok je 2008. godine proglašena nacionalnim spomenikom u Bosni i Hercegovini. Iste godine pokrenut je proces vraćanja prava na raspolaganje objektom Gazi Husrev-begovom vakufu. Nedavno je Općina Stari Grad ustupila objekat Gazi Husrev-begovom vakufu na privremeno korištenje.

Hastahana je u ruševnom stanju i trenutno se vode aktivnosti o mogućnosti obnove i stavljanja objekta u funkciju.

GAZI HUSREV-BEGOV MEKTEB

Gazi Husrev-begov mekteb prvobitno je bio smješten u sjeveroistočnom uglu harema Gazi Husrev-begove džamije u kojem je 1530. godine izgrađena zgrada koja je u prizemlju imala magaze, a na spratu je bio mekteb koji je ustanovljen kada je i dovršena džamija, 1531. godine.

Mekteb je na ovome mjestu radio sve do 1897. godine, kasnije je preseljen u zgradu Đulova hana, a nakon proširenja Medrese 1931., godine u jednu privatnu kuću pokraj Šerijatske škole.

Na osnovu Ugovora o kupoprodaji iz 1936. godine Gazi Husrev-begov vakuf uknjižuje imovinu u ulici Čemerlina. Gazi Husrev-begov mekteb nacionaliziran je 1958. godine.

Općina Stari Grad Sarajevo je privremeno, do donošenja Zakona o restituciji, vratila mekteb Gazi Husrev-begovom vakufu u kojem se odvija nastava u organizaciji Fakulteta islamskih nauka.

FAKULTET ISLAMSKIH NAUKA

Zgrada šerijatske sudačke škole sagrađena je 1887. godine po projektu Karla Parižika u bogatom pseudomaurskom dekorativnom maniru sa elementima i detaljima skupljenim iz raznih regionalnih škola islamske umjetnosti.

Šerijatska sudačka škola (Mektebi-nuvab) otvorena je 6. aprila 1889. kao petogodišnja viša škola. Ovdje je značajno sasvim tačno opažanje da se koncept organizacije osmanskoturskih medresa zasniva na principu unutarnjeg dvorišta, što potiče još iz helenističke arhitekture. To pravilo se ne odnosi samo na monumentalne objekte, već i one sasvim skromne izvedbe. Šerijatska sudačka škola prestala je s radom aprila 1937. godine.

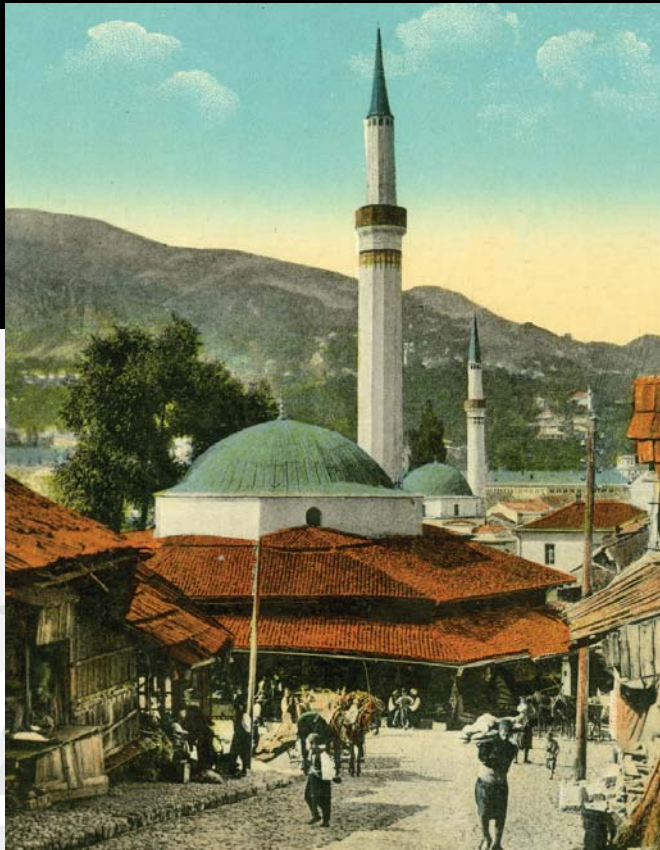
Razloge prestanka rada ove škole neki tumače i činjenicom da je ona prerasla u Višu islamsku šerijatsko-teološku školu (u narodu poznata kao VIŠT, a njeni svršeni kao "vištovci").

Poslije Drugog svjetskog rata, u zgradi je kratko vrijeme bilo smješteno odjeljenje Pravnog fakulteta, a nakon toga Muzej grada Sarajeva. Od 1995. godine u njoj je smješten Fakultet islamskih nauka. Prije nekoliko godina fasada zgrade je obnovljena, a atriji su ustakljeni pa sada manji služi kao dnevni boravak za studente, a u većem se održavaju razne svečane ceremonije.

ČEKREKČI MUSLIHUDINOVA DŽAMIJA

Džamiju je podigao Muslihudin hadži Mustafa Čekrekčija 1526. godine. Danas je ona najstarija sačuvana potkupolna džamija u Sarajevu. Rješenjem Zavoda za zaštitu spomenika kulture NR BiH Sarajevo, br. 02-609-3/62 od 18. aprila 1962. godine, Čekrekči Muslihudinova džamija u Sarajevu je stavljena pod zaštitu države i upisana u Registar nepokretnih spomenika kulture. Prostornim planom Bosne i Hercegovine iz 1980. godine ovo dobro je evidentirano i svrstano u prvu kategoriju kao kulturno-povijesno dobro.

SEBILJ

Sebilj je izgradio i uvakufio Mehmed-paša Kukavica 1754. godine, koji je u to doba bio jedini zatvoreni sebilj u Sarajevu. Voda za sebilj je dovedena iz Gazi Husrev-begovog vodovoda.

U sebilju je radio službenik koji je punio tasove (posude) vodom i dijelio ih žednim prolaznicima. Ljudi koji su ovo radili bili su plaćeni od tadašnje gradske uprave od šehar-čehaje, odnosno gradonačelnika.

Stari sebilj trajao je do 1891. godine, kada su ga austrijske vlasti srušile, a ponovo je izgrađen 1913. godine po projektu Josipa Vancaša.

Usljed granatiranja grada 1992. godine sebilj je oštećen gelerima, pa je manja popravka uslijedila 1997. godine, kada su popravljene mušepci i obojena drvena konstrukcija.

Detaljno je restauriran 2006. godine, kada je zamijenjen bakarni pokrov, saniran dovod i odvod vode i urađena zaštita drveta.

Na mjestu današnjih Trgovki, sjeverno od Brusa-bezistana uz Kolobara han, nalazio se prvi sarajevski bezistan kojeg je sagradio Mehmed-beg, sin Isa-bega Ishakovića, oko 1480. godine.

Bezistan je izgorio 1697. godine prilikom provale princa Eugena Savojskog. Nakon toga urađena je rekonstrukcija, ali je umjesto kupola nadstvođen drvenim krovom. Bezistan je do temelja izgorio i u velikom požaru iz 1842. godine, nakon čega više nije obnavljan.

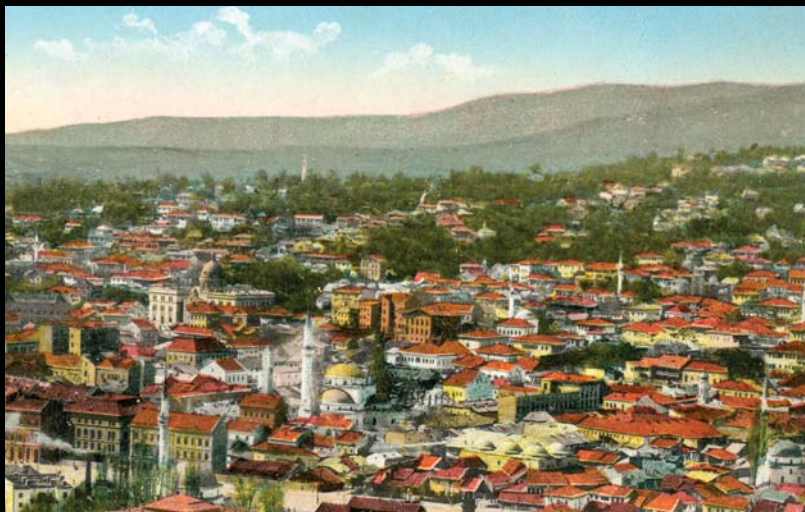
TRGOVKE

Na prostoru nekadašnjeg prvog sarajevskog bezistana vremenom je izgrađen kompleks od oko 60 dućana koji je postao poznat pod nazivom Trgovke ili Pazarbule.

Dućani su srušeni od strane komunističkih vlasti 1949. godine pod izgovorom da je "stara ekonomska nit prekinuta". Trgovke su ponovno obnovljene sedamdesetih godina prošlog stoljeća prilikom revitalizacije sarajevske čaršije pred Zimske olimpijske igre u Sarajevu.

Firuz-begov hamam je izgrađen u periodu od 1505. do 1512. godine. Njegov osnivač Firiz-beg bio je bosanski sandžak-beg, a ovu građevinu je uvakufio za potrebe svoje medrese. Uprava Firuz-begovog vakufa je bila prisiljena da 1810. godine zatvori objekat s obzirom da su mu kubeta (kupole) bila u takvom stanju da je prijetila opasnost od obrušavanja. Hamam je 1849. godine prešao u vlasništvo Fadil-paše Šerifovića koji je u to vrijeme imao punu vlast u Sarajevu. Naime, prema Hamdiji Kreševljakoviću, iz kupoprodajnog dokumenta jasno je da ovo nije nikakva kupovina, već čin legalizacije uzurpacije. U ovom dokumentu se čak ne navodi isplaćena suma novca za kupovinu dobra.

Neposredno pred Prvi svjetski rat objekat je gotovo u potpunosti srušen.

Polovinom XX. vijeka, nakon završetka Drugog svjetskog rata, cjelina Firuz-begovog hamama bila je dodatno degradirana. Na dijelu ostataka hamama izgrađen je prizemni objekat u kome su bile smještene poslovne prostorije preduzeća "Instalater", čiji prizemni dio 1955. godine mijenja namjenu i postaje ugostiteljskim objektom "Treskavica" sa ljetnom baščom.

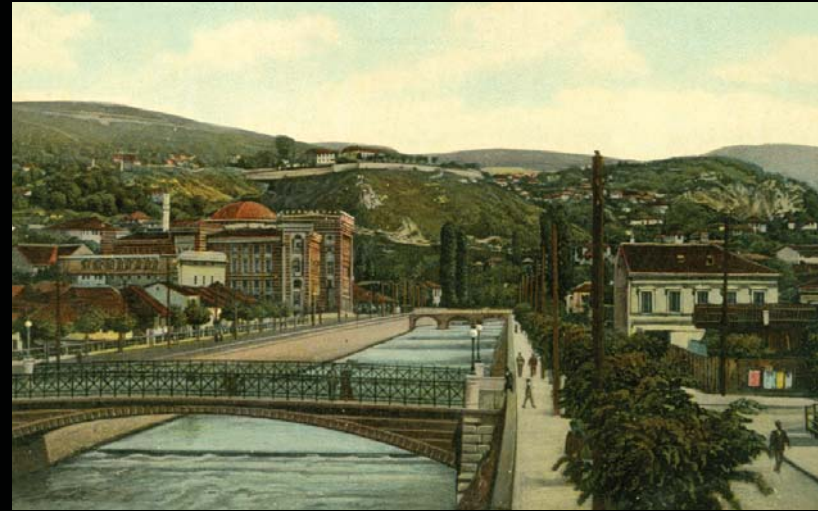
Nakon 1995. godine ovaj objekat nije u upotrebi. Fabrika duhana Sarajevo je trenutni vlasnik ostataka Firuz-begovog hamama i 2009. godine započela je proces revitalizacije hamama.

JAKUB-PAŠIN VAKUF

Stambena zgrada Vakufa Jakub-paše sagrađena je u 1940. godine. Zgradu je, po povratku sa studija u Pragu, projektovao Muhammed Kadić u stilu moderne.

Objekat je nacionalizovan od strane komunističkih vlasti 17. 11. 1959. godine. Trenutno su stanovi koji se nalaze u ovoj stambenoj zgradi otkupljeni na osnovu Zakona o otkupu stanova.

Nesuh-begovu džamiju izgradio je drugi bosanski namjesnik Nesuh-beg 1452. godine na mjestu prvog mesdžida u Sarajevu kojeg je sagradio Mehmed-beg Minetović, prvi bosanski sandžakbeg.

Prilikom provala Eugena Savojskog džamija je izgorjela, da bi je obnovio Abdulah-paša Muhsinović 1720. godine. Džamija je ponovo izgorjela u velikom požaru 1879. godine, nakon čega više nije obnavljana.

NESUH-BEGOVA DŽAMIJA IZ VREMENA POŽARA

Na zgarištu Nesuh-begove džamije Vakufsko - mearifsko povjereništvo izgradilo je vakufsku zgradu u kojoj se nalazila Vakufska direkcija da bi nakon Drugog svjetskog rata u njoj bilo smješteno Islamsko starješinstvo za Bosnu i Hercegovinu.

Trenutno su u njoj smještene administrativne službe Rijasetu IZ-e u Bosni i Hercegovini.

Brusa bezistan izgrađen je 1551. godine, a izgradio ga je Rustempaša, vezir sultana Sulejmana Veličanstvenog. Ime je dobio po svili iz turskog grada Bruse koja se u njemu najviše prodavala.

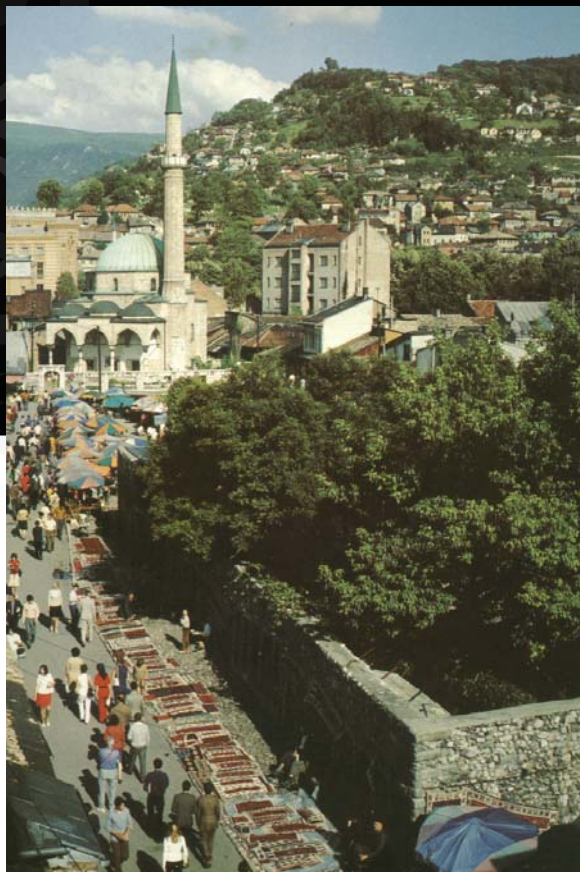
Sagrađen od kamena i prekriven dvjema malim i sa šest velikih kupola. Imao je ulaze na sve četiri strane, a otvori za svjetlo su se nalazili visoko na zidovima. Nekada je Brusa bezistan imao i dva trezora u kojima su se čuvali esnafski defteri, sidžili i razne dragocjenosti.

Okupacijom Bosne i Hercegovine, Austro-ugarska je 1902. godine oduzela Brusa bezistan i pretvorila ga u magacin vojne opreme. Pred početak Drugog svjetskog rata u Brusa bezistanu je bio smješten parni mlin, da bi kasnije opet postao magacinski prostor.

Tokom opsade Sarajeva od 1992. do 1995. godine Bezistan je oštećen, da bi nakon oružane agresije bio saniran. Danas je u Brusa bezistanu smještena stalna postavka Muzeja grada Sarajeva.

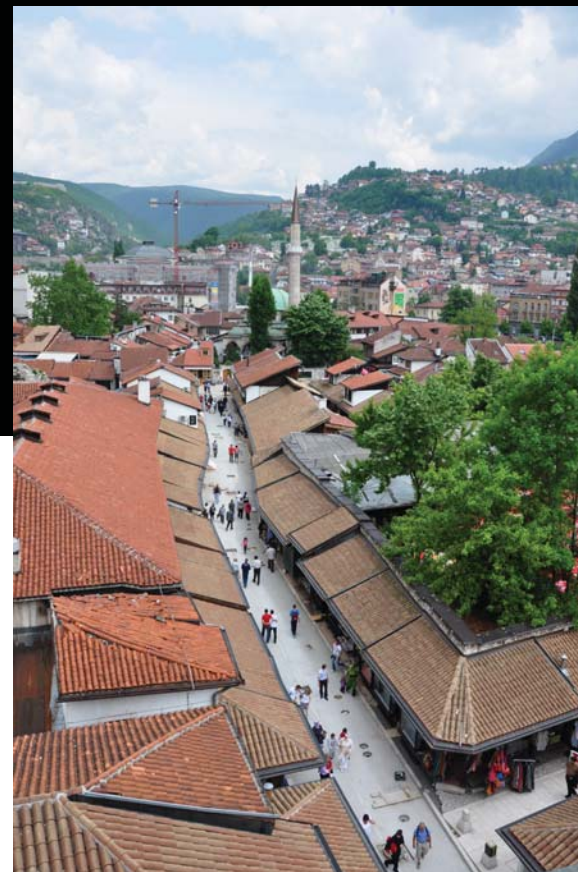

KOLOBARA HAN

Kolobara han, koji je bio zadužbina Isa-bega Ishakovića, izgrađen je 1462. godine. Bio je veliki han sa 40 soba, a mogao je primiti 400 putnika i 35 konja. U potpunosti je srušen 1935. godine i od njega je ostao samo jedan zid.

Kolobara han je nacionaliziran kao i ostali vakufski objekti od strane komunističkih vlasti. Sredinom prošlog stoljeća služio je kao ljetno kino, a zatim kao kafana sa ljetnom baščom smještenom u prazan prostor između zidina hana. Kolobara han se danas koristi kao ljetna bašča.

Morića han sagrađen je krajem 16. stoljeća, a nazvan je Novi han s obzirom na to da se u neposrednoj blizini nalazio stari Kolobara han. Današnje ime dobio je u prvoj polovini 19. stoljeća po zakupcima Mustafa-agi i njegovom sinu Ibrahim-agi Moriću. U vlasništvu Vakufa je od kraja 18., odnosno početka 19. stoljeća. Han je iznajmljivan zakupcima na tri godine, jer je, za razliku od karavan-saraja, u njima bilo obavezno plaćanje soba, drva i hrane. Morića han ima dvije etaže i veliko ograđeno četvrtasto dvorište. U prizemlju su bile magaze i konjušnica koja je mogla primiti 70 konja. Na spratu su bile uređene 44 jednostavno namještene sobe sa šiltetima, pećima i uljaricama, koje su mogle primiti skoro 300 ljudi.

Kroz historiju Morića han imao je više namjena pa je krajem 19. stoljeća u njemu bio učenički dom za polaznike učiteljske škole, a poslije Drugog svjetskog rata služio je kao magacin i radionica. Temeljna rekonstrukcija izvršena je u periodu od 1971. do 1974. godine, kada je han koristilo preduzeće "Balkan".

Godine 1998. odlukom Općine Stari Grad Morića han je predat na korištenje Gazi Husrev-begovom vakufu kao izvornom vlasniku. Trenutno je pod upravom Gazi Husrev-begovog vakufa po principu privremenog povrata do donošenja Zakona o restituciji.

ĐULAGIN DVOR

Novi han kroz historiju se prvi put spominje 1760. godine. S obzirom da je bio pod zakupom Mustafa-age Đulovića, ovaj han se od 1808. godine zove i Đulov han. Izgorio je u velikom požaru 1879. godine i više nije obnavljan. Potpuno je porušen 1896. godine zbog dotrajalosti.

U periodu od 1897. do 1924. godine na prostoru hana izgrađene su savremene zgrade. Do kraja 1897. godine na njegovom južnom kraju izgrađena je nova palača u koju je prešao Gazi Husrev-begov mekteb iz zgrade u haremu Begove džamije.

U periodu od 1930. do 1931. godine duž ulice Mula Mustafe Bašeskije izgrađeno je sjeverno krilo ove palače čime je Ćulagin dvor dobio današnji oblik. Danas je u njegovim prostorijama smještena Gazi Husrev-begova medresa.

Hanikah je sagradio Gazi Husrev-beg 1531. godine kao poseban tip medrese gdje se izučavao sufizam. Imao je 14 soba, semāhanu koja je zauzimala prostor triju soba i trijem. Semāhana i pojedine sobe bile su presvođene kupolama, što je predstavljalo jedinstven arhitektonski dojam. Izgorio je u požaru 1756. godine, da bi 1779. godine bio rekonstruisan.

Godine 1832. u toku požara koji je uništio dio grada Hanikah je ponovo izgorio. Kada je građena zgrada Medrese, u tom periodu Hanikah je skoro u potpunosti bio uništen.

Po uzoru na prvobitnu građevinu, Hanikah je 2000. godine ponovo izgrađen, s tim da mu je dodan pokretni stakleni krov koji pokriva otvoreno dvorište (atrijum). Hanikah je sve vrijeme bio u posjedu Islamske zajednice.

GAZI HUSREV-BEGOV ŠADRVAN

Šadrvan u krugu Gazi Husrev-begove džamije sagrađen je 1530. godine od domaćeg bosanskog kamena - miljevine. Voda za šadrvan dovedena je sa sedam kilometara dalekog vrela Crnilo u Donjem Biosku.

Prvobitni šadrvan bio je prečnika četiri metra, a kupola pokrivena olovom imala je nadstrešnicu i osam stubova. Unutrašnji bazen, dubine metar i po, imao je 16 lula i zaštitni "kafez" od kovanog željeza.

Gazi Husrev-begov šadrvan obnovljen je 1893. godine po uzoru na šadrvan koji se nalazi ispred Ulu džamije u Brusi u Turskoj. Izgrađen je od mramora sa otoka Brača i odmah priključen na gradski vodovod. Nova dvanaestougona kupola stajala je na osam stubova, između kojih su bile uglavljene četiri klupe od rezbarenog drveta. Na osam lula uzima se abdest. Tri korita iz starog šadrvana i danas stoje pored zapadnog ulaza u harem Gazi Husrev-begove džamije.

GAZI HUSREV-BEGOV BEZISTAN

Gazi Husrev-begov bezistan izgradili su dubrovački majstori po nalogu Gazi Husrev-bega u periodu od 1542. do 1543. godine u neposrednoj blizini Kuršumli medrese, Begove džamije i Sahat-kule. Zbog nešto niže temperature koja je postignuta gradnjom ispod nivoa okolnih ulica, prvobitna namjena Bezistana je bila trgovina namirnicama.

Bezistan je skoro u potpunosti uništen 1914. godine kada je na toj lokaciji Gazi Husrev-begov vakuf planirao podići ogromnu palaču.

Nakon Drugog svjetskog rata Bezistan je u potpunosti rekonstruisan po uzoru na prvobitni izgled. Bezistan je nacionaliziran 1958. godine, ali je poslije posljednjeg agresorskog rata jedna strana vraćena Gazi Husrev-begovom vakufu na privremeno upravljanje do donošenja Zakona o restituciji, a drugu stranu koristi Općina Stari Grad.

TAŠLIHAN

Poznati kameni han, "Tašlihan", izgrađen je sredstvima Gazi Husrevbegovog vakufa u periodu od 1540. do 1543. godine. Bio je opasan nizom dućana, dok su na spratu bile uređene sobe za spavanje. U njegovom dvorištu bio je veoma lijep sebilj sa više česmi, pored kojeg je na stubovima podignuta mala džamija.

Tašlihan je više puta gorio, prvi put 1697. godine, zatim 1831. godine. Potpuno je uništen u požaru 1879. godine. Zadnji dijelovi uklonjeni su 1912. godine, osim dijela zidova uz Bezistan.

Na prostoru gdje se nalazio Tašlihan danas se nalazi bašča hotela "Evropa". U okviru projekta sanacije, rekonstrukcije i dogradnje hotela "Evrope" obavljena su arheološka istraživanja u dijelu ljetne bašče hotela koja su rezultirala otkrivanjem dijela temelja Tašlihana. Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika 2004. godine donijela je odluku kojom se arheološko područje - ostaci Tašlihana proglašava nacionalnim spomenikom.

GAZI HUSREV-BEGOVA PALAČA

Zgradu Gazi Husrev-begove palače na Obali ili Ars tekije izgradila je Vakufska direkcija 1896. godine. Zgradu je u pseudomaurskom stilu projektovao Hans Nimeček. Od 1925. godine zgrada je u vlasništvu Gazi Husrev- begovog vakufa.

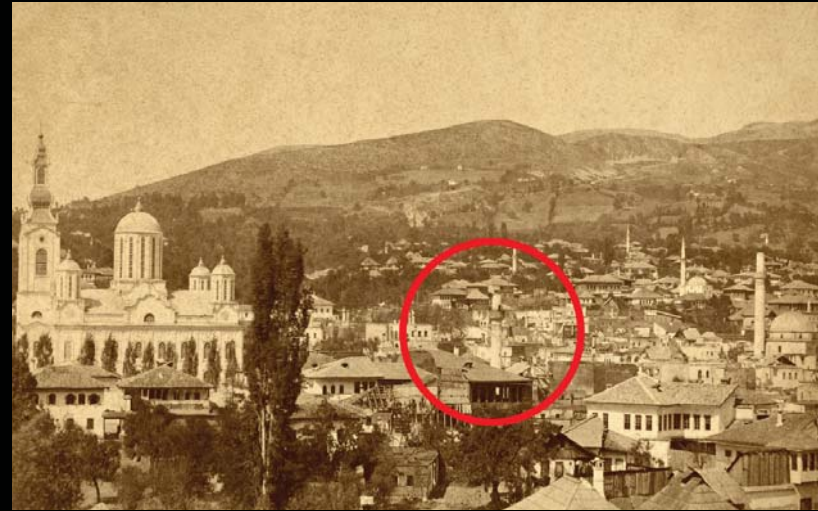
Gazi Husrev-begova palača je nacionalizirana 1958. godine na osnovu Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta od strane komunističkih vlasti. Gazi Husrev-begovu palaču, izuzev jednog poslovnog prostora, danas koristi Općina Stari Grad.

AJAS-PAŠINA DŽAMIJA

Džamiju je sagradio bosanski namjesnik Ajas-beg 1474. godine na uglu ulica Ćumurije i Franje Josipa.

Ajas-pašina džamija izgorjela je kada je Eugen Savojski spalio Sarajevo 1697. godine. Ubrzo je obnovljena, međutim, ponovo je stradala u požaru koji je izbio u Latinluku 1879. godine. Nakon toga nije obnovljena već je Vakuf odlučio da o svom trošku na tome mjestu sagradi hotel "Ajas-pašin dvor".

AJAS-PAŠIN DVOR - HOTEL "CENTRAL"

Na mjestu gdje je bila Ajas-pašina džamija, nakon što je izgorjela, 1889. godine sagrađen je Ajas-pašin dvor, današnji hotel "Central". Sagrađen je po projektu Josipa Vancaša.

Hotel "Central" nacionaliziran je 1958. godine od strane bivših komunističkih vlasti. Za vrijeme posljednjeg agresorskog rata ovaj objekat je u potpunosti devastiran.

Godine 2003. Općina Stari Grad i irska firma potpisale su Ugovor o dugogodišnjem zakupu uz obavezu obnove objekta. Vakufska direkcija je nekoliko navrata pokušala izvršiti privremeni povrat ovog objekta, ali nadležni u Općini Stari Grad nisu dali svoju saglasnost.

GAZI HUSREV-BEGOVA PALAČA

Gazi Husrev-begova palača je poslovno-stambena zgrada između ulica Mula Mustafe Bašeskije, Ferhadija i Trg fra Grge Martića. Zgrada je izgrađena 1888. godine kao zgrada Penzionog fonda da bi je kasnije kupio Gazi Husrev-begov vakuf.

Komunistički režim nacionalizirao je Gazi Husrev-begovu palaču 1958. godine. U privremenom posjedu Vakufa nalazi se samo poslovni posjed u kome je smještena Terranova, dok veliki dio koristi Općina Stari Grad.

GAZI HUSREV-BEGOV HAMAM

Gazi Husrev-begov hamam je sagrađen poslije 1537. godine. Kao hamam, objekat je bio podijeljen na dva potpuno jednaka dijela, muški i ženski, za zasebnim ulazima iz dvije različite ulice, ali je pred ženskim dijelom bila još i avlija.

U upotrebi je bio sve do 1916. godine kada je pretvoren u ugostiteljski objekat, a zatim u tržnicu.

S obzirom da je u toku agresije u periodu od 1992. do 1995. godine zbog granatiranja Sarajeva hamam znatno oštećen, dodijeljen je Bošnjačkom institutu-Fondacija Adila Zulfikarpašića na korišćenje u općedruštvene svrhe sa obavezom da Bošnjački institut svojim sredstvima izvrši temeljitu adaptaciju oštećenog objekta.

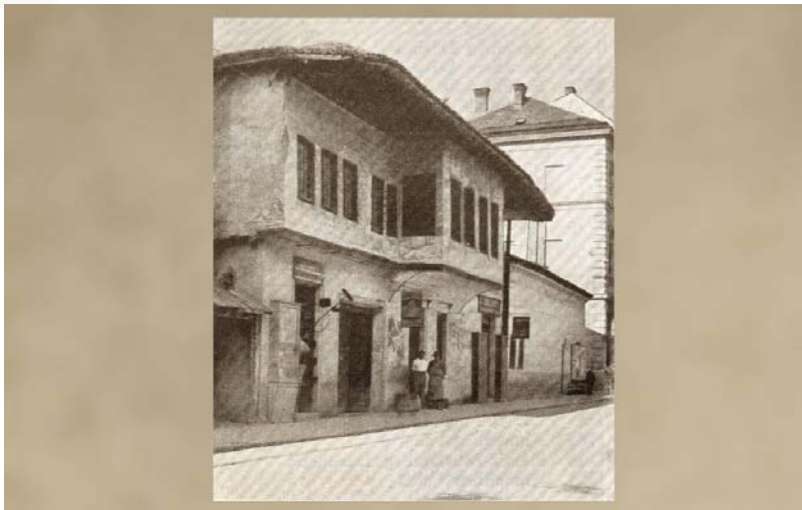
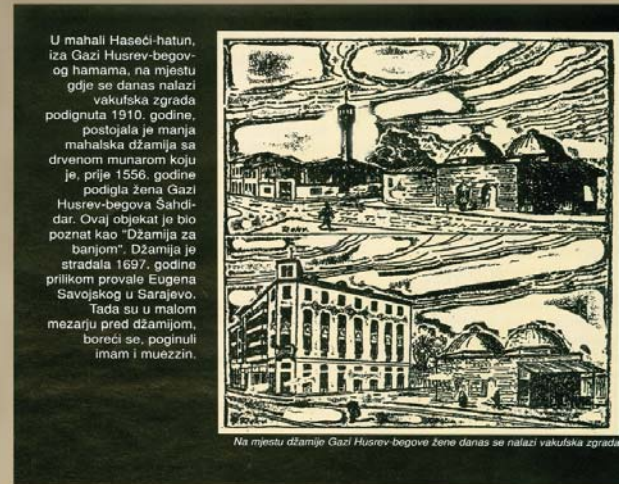
Nakon adaptacije Bošnjački institut je integriran sa Gazi Husrev-begovim hamamom čija je prvobitna koncepcija izvedena 1958. godine, a 2001. godine kompleks je završen u novom izdanju.

HASEĆI HATUN MESDŽID

Mesdžid je sagradila Gazi Husrev-begova žena po imenu Šahdidar u prvoj polovici 15. stoljeća. U popisu vakufa iz 1602. godine upisan je i njen vakuf. Mahala u kojoj je bio mesdžid zvala se Mahala Haseći-hatun. Haseki označava titulu odabranih carskih žena. Za vrijeme provale princa Eugena Savojskog spaljena je kao i većina objekata u gradu.

Mesdžid je obnavljan u nekoliko navrata, a posljednji put 1814. godine kada je Mehmed Memiš-aga uz njega sagradio i muški mekteb.

Mesdžid je posljednji put izgorio 1879. godine, nakon čega više nije obnavljan.

Dženetića vakuf je stambeno-poslovna zgrada u centru Sarajeva koja je izgrađena 1910. godine na mjestu gdje se nalazila Dženetića kuća.

U neposrednoj blizini Dženetića vakufa, na mjestu gdje se danas nalazi pijaca Markale, nalazio se i dvor porodice Dženetić.

HOVADŽE KEMALUDINOVA DŽAMIJA (ĆEMALUŠA)

Hovadže Kemaludinova džamija, u narodu poznatija kao Ćemaluša, nalazila se na samom dnu ulice Ferhadije. U historiji je prvi put spomenuta 1515. godine ali je sigurno nastala mnogo ranije, kao i mahala oko nje. Osnivač džamije, Hovadže Kemaludin, bio je alim koji je odlučio podići ovu građevinu na samom kraju tadašnjeg Sarajeva, u mahali u kojoj je živio.

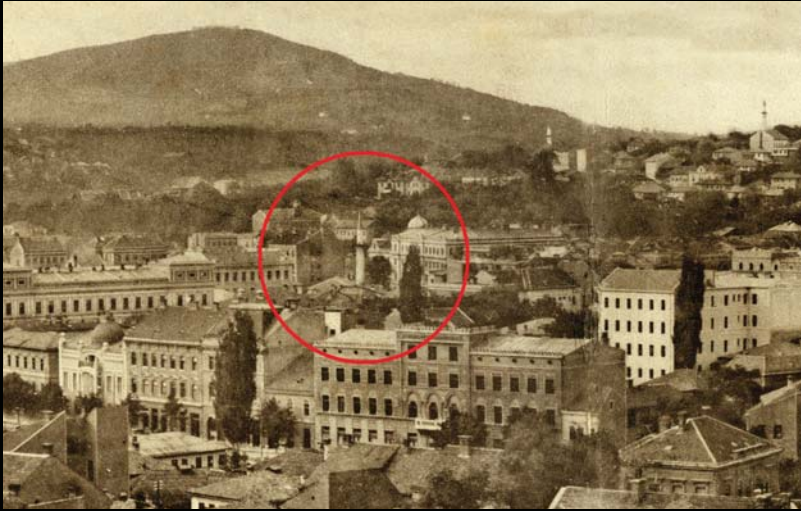
Ćemaluša je bila jedna od ljepših džamija u Sarajevu, jer je imala kamenu munaru, smještenu s lijeve strane, što je rijetkost, i krov na četiri vode pokriven šindrom.

Uz nju se prostiralo mezarje, ograđeno zidom, koje datira još iz vremena osvajanja Bosne. U dvorištu džamije bile su dvije česme - muška i ženska voda, a pored nje nalazio se ženski mekteb. Za vrijeme provale princa Eugena Savojskog Ćemaluša džamija je do temelja spaljena. Obnovljena je 1766. godine sredstvima bosanskog valije Silahdar Mehmed-paše.

Dolaskom Austro-Ugarske, mahala Ćemaluša počinje se naglo graditi, a duž Ferhadije su postavljene šine kojima je povremeno prolazio čiro dovozeći materijal za gradnju Katedrale. Tako velika građevinska aktivnost pored džamije uzrokovala je njeno postepeno propadanje, kao i odsutnost većeg broja vjernika u mahali, koji su je redovno posjećivali i obnavljali.

HOVADŽE KEMALUDINOVA DŽAMIJA (ĆEMALUŠA)

Uoči Drugog svjetskog rata, tokom vladavine Kraljevine Jugoslavije, u nepovoljnom trenutku podjele Bosne i Hercegovine između hrvatske banovine i srpskih zemalja, Vakufska direkcija uklanja ostatke džamije i započinje hrabar građevinski poduhvat, koji će trajno obilježiti panoramu grada. Odlučeno je da se gradi veliki objekt - prvi neboder u Sarajevu, a jedan od pet u regionu u tadašnje vrijeme. Njegov dizajn morao je biti simboličan i na neki način morao je buditi sjećanje na džamiju koja je srušena.

Projekt nebodera uradio je poznati arhitekt Reuf Kadić, koji je zajedno sa svojim bratom bio predvodnik moderne arhitekture u Bosni i Hercegovini. Veći dio izgrađen je u kratkom roku, ali su radovi završeni tek 1947. godine. Na devetom spratu nalazi se poznata terasa, galerijski izvedena oko tornja. Ona podsjeća na šerefe munare.

Trenutno je stambeni dio Vakufskog nebodera privatiziran na osnovu Zakona o otkupu stanova, dok su poslovni prostori vraćeni Islamskoj zajednici na osnovu Odluke o privremenom povratu do donošenja Zakona o restituciji.

MESDŽID DUDI BULE

Na uglu ulica Kevrin potok i Mejtaš postojao je mesdžid Tuti-bule (Dudi-Bule) hatun koji je sagrađen poslije 1528., a prije 1540. godine. Mesdžid je gorio kao i ostali objekti u gradu za vrijeme provale princa Eugena Savojskog.

Mesdžid je 1927. godine pretvoren u stambene prostorije.

Oko mesdžida je bilo veće mezarje na kojem je poslije Drugog svjetskog rata izgrađen Dom izviđača i mali opservatorij.

GAZI HUSREV-BEGOVA ZGRADA NA UGLU ULICA MULA MUSTAFE BAŠESKIJE I EDHEMA MULABDIĆA

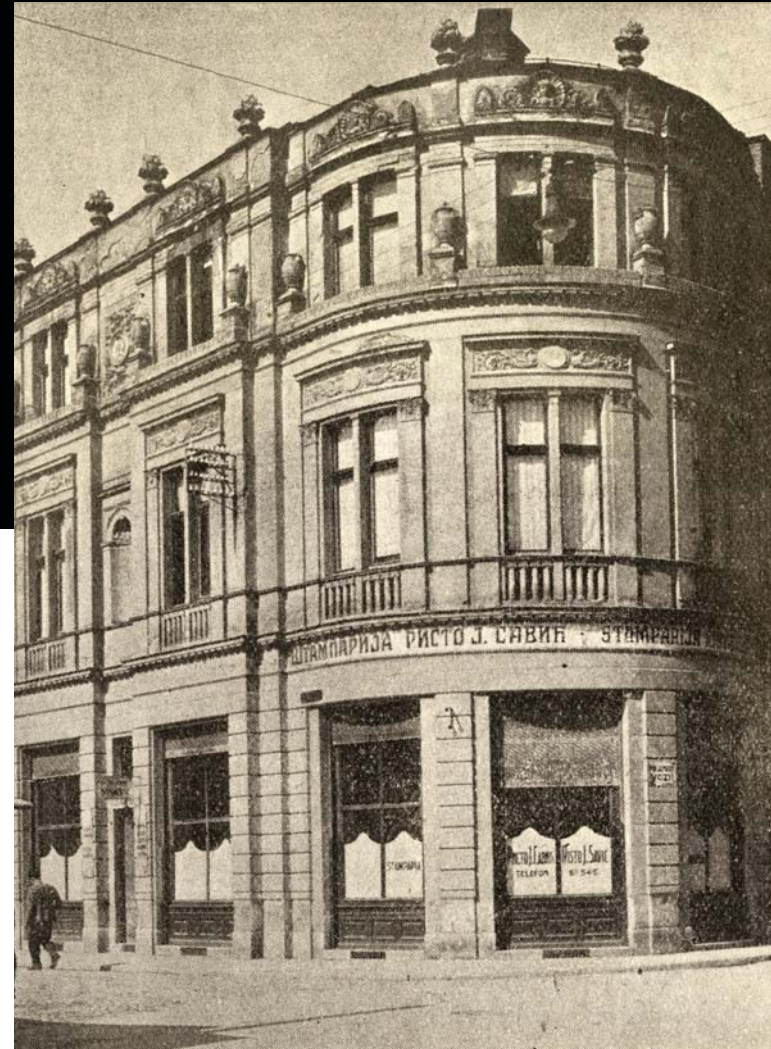
Gazi Husrev-begov vakuf je 1893. godine od familije Despić otkupio stambeno-poslovnu zgradu na uglu današnjih ulica Mula Mustafe Bašeskije i Edhema Mulabdića.

Poslovno-stambena zgrada je nacionalizirana 1958. godine od strane komunističke vlasti i nije vraćena Gazi Husrev-begovom vakufu.

VAKUFKA ZGRADA KULOVIĆA

Gazi Husrev-begov vakuf je 1927. godine od familije Kulović otkupio stambeno-poslovnu zgradu na uglu ulica Kulovića i Branilaca grada. Poslovno-stambena zgrada je nacionalizirana 1958. godine na osnovu Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta. Poslovni prostor u prizemlju je privremeno vraćen Gazi Husrev-begovom vakufu, dok ostatak koristi Općina Stari Grad.

KALIN HADŽI ALIJINA (ČAIRDŽIK) DŽAMIJA

Džamiju je sagradio Kalin hadži Alija 1535. godine i za njeno održavanje uvakufio nekoliko hiljada akči.

Džamija je srušena od strane bivše komunističke vlasti 1947. godine - radi izgradnje vojnih stambenih objekata.

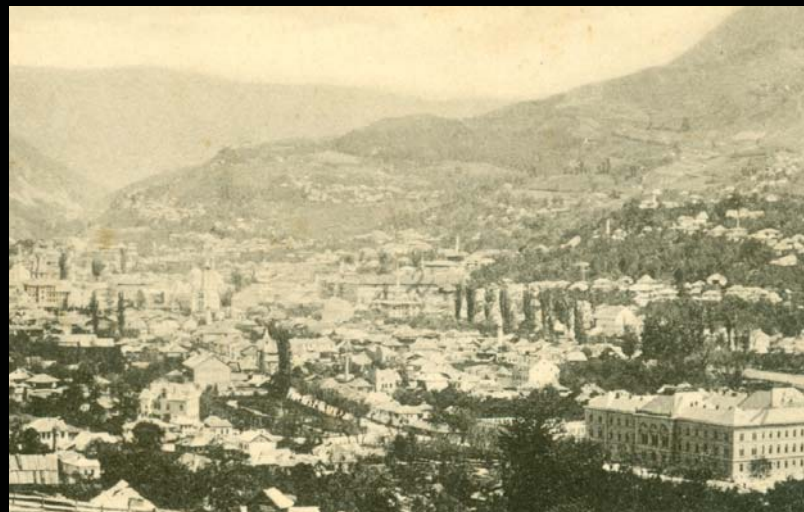
Vakufska direkcija je spriječila izgradnju spomenika Francu Prešernu na istoimenom lokalitetu za koji je od strane lokalne zajednice bio izrađen idejni projekat.

U jesen 2004. godine otkriveni su podzemni ostaci džamije te se 2006. godine pristupa izradi Idejnog projekta arheološkog parka Kalin hadži Alijine džamije. Ni sa ovim rješenjem IZ-a nije bila zadovoljna već je insistirala na obnovi i rekonstrukciji Kalin hadži Alijine džamije kao jedino mogućem i ispravnom rješenju. Trenutno se vode aktivnosti na otkopavanju i konzervaciji lokaliteta kako bi se moglo krenuti sa ponovnom izgradnjom džamije.

HADŽI IDRIZOVA DŽAMIJA (ČEKREKČINICA) - BBI CENTAR

Hadži Idrizova džamija na Žabljaku bila je jedna od najstarijih džamija u Sarajevu koju je 1557. godine sagradio hadži Idriz, znameniti i bogati trgovac, koji je za nju uvakufio nekoliko hiljada akči. To je bila manja mahalska džamija, sazidana od ćerpiča i pokrivena šindrom i čermitom, sa drvenom munarom od šindre, koja je bila najviša drvena munara u Sarajevu. Munara nije bila napravljena kao ostale, na džamijskom krovu, već je bila uz desnu stranu džamije kao kod kamenih džamija. U džamijskom haremu bilo je mezarje u kojem je, između ostalih, bio i mezar hadži Idriza.

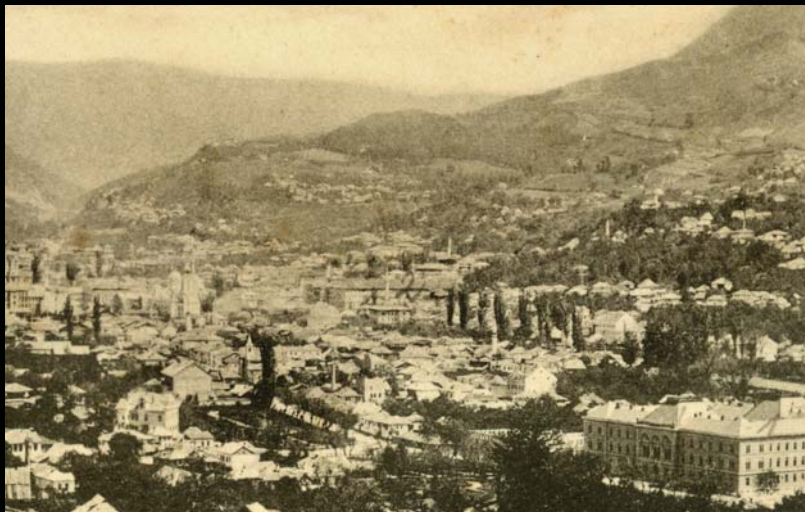
Za vrijeme pohoda Eugena Savojskog na Bosnu 1697. godine džamija je izgorjela. Nekoliko godina iza toga džamija je, što državnom što pomoću stanovnika ove mahale, obnovljena.

Vlasti Kraljevine Jugoslavije su naredile da se hadži Idrizova džamija i mezarje uklone, tako da je ona porušena 29. 6. 1938. godine.

Vakufsko-mearifski sabor odlučuje, nakon njenog rušenja, da se njeno ime prenese na novoizgrađenu džamiju u Novom Sarajevu s tim da se uz nju izgradi i mekteb.

Hadži Idrizova džamija se nalazila na današnjem lokalitetu BBI Centra, nekadašnjem lokalitetu Robne kuće "Sarajka".

Musalla je bila prazan prostor, zemljište na kojem je obavljan namaz u čijoj neposrednoj blizini je Ali-pašina džamija i mezarje. Musalla je pripadala Isa-begovom vakufu.

Na prostoru nekadašnje Musalle 1886. godine izgrađena je zgrada današnjeg Predsjedništva, čiji je projektant bio Josip Vancaš.

Poslije otvaranja Bosanskog sabora 1909. godine ukazala se potreba za novim prostorom. Prvobitni izgled zgrade ostao je sve do 1911. godine kada je odlukom Sabora dograđen i treći sprat. Ulica koja prolazi pored zgrade Predsjedništva nosi naziv Musalla - u znak sjećanja na vakuf.

HADIM ALI-PAŠIN VAKUF - ZGRADA VAKUFSKE DIREKCIJE

Zgrada Hadim Ali-pašino vakufa se nalazi na uglu između ulica Džemaludina Čauševića i Mis Irbina, u neposrednoj blizini zgrade Predsjedništva Bosne i Hercegovine. Zgradu je projektovao Josip Pospisil u tzv. "bosanskom slogu". Izgradnja je završena 1912. godine. U ovoj zgradi, sve do posljednje oružane agresije na Bosnu i Hercegovinu, bilo je smješteno sjedište Vrhovnog islamskog starješinstva.

Zgrada Hadim Ali-pašino vakufa je Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika proglašena nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine. Vakufska direkcija je 2010. godine izvršila adaptaciju zgrade istoimenog vakufa.

Trenutno se u njoj nalazi sjedište Vakufske direkcije i ostalih institucija Rijaseta IZ-e u Bosni i Hercegovini.

HADIM ALI-PAŠINA - GAZILERSKA TEKIJA

Prema historijskim podacima, Gazilerska tekija se smatra jednom od najstarijih tekija u Sarajevu. Osnovana je još u starom Trgovištu prije njegove propasti 1459. godine. Tekija je imala dvije sobe, malo dvorište i bašču.

Naziv Gazilerska dobila je jer je bila na putu koji se zvao Gaziler yolu ili Put gazija.

Gazilerska tekija se nalazila na prostoru gdje se danas nalazi Higijenski zavod, preko puta Ali-pašine džamije. Srušena je prilikom izgradnje Higijenskog zavoda od strane komunističkih vlasti.

KEMAL-BEGOVA DŽAMIJA

Kemal-beg je izgradio džamiju 1533. godine. Džamija se nalazila na lokalitetu Koševska, tačnije na današnjem prostoru Malog parka.

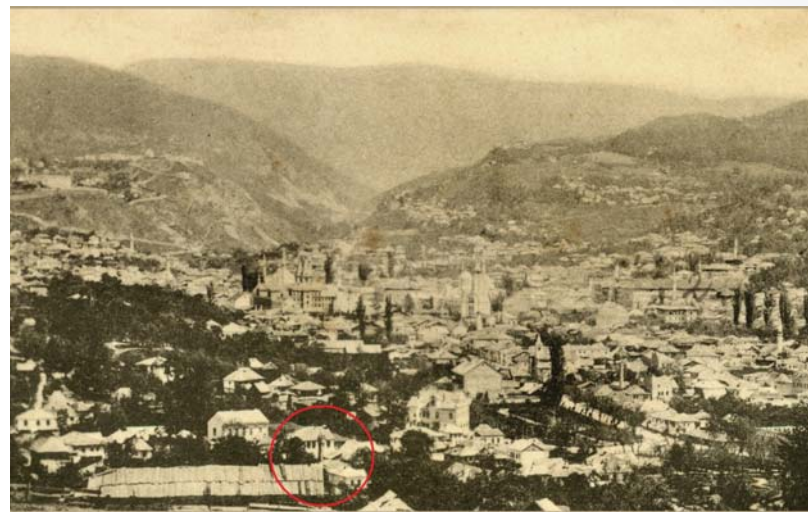
Džamija je srušena 1920. godine kojom prilikom je porušeno i mezarje kao i nišani Kemal-bega i njegovog sina Ibrahim-bega.

KEMAL-BEGOVA DŽAMIJA

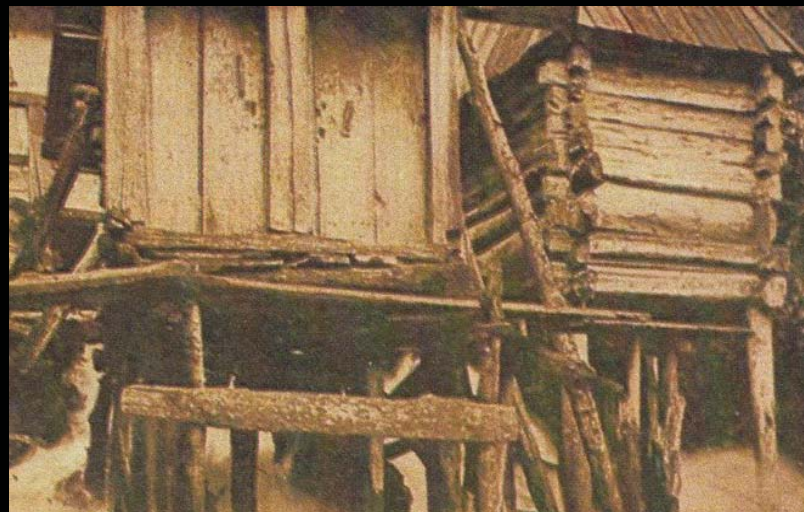
U dijelu gdje se nalazila Kemal-begova džamija sada je ulica Kemal-begov sokak, a na mjestu gdje je bila džamija izgrađeni su poslovno-stambeni objekti.

NADMLINI

Na području Bendbaše u Sarajevu, još u osmanskom periodu je postojao bent (brana) na Miljacki. Na tome mjestu Isa-beg Ishaković izgradio je i uvakufio mlinove za potrebe svog imareta, gdje je ugošćavao putnike i prolaznike u svojoj prvoj musafirhani.

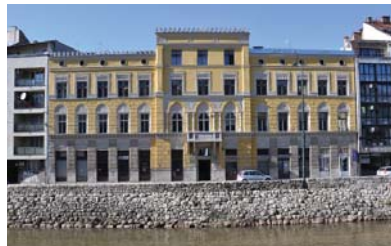
Mlinovi su bili naslonjeni na drvenu branu koja se nalazila u neposrednoj blizini današnje. Brana je pucala više puta i voda je odnosila ove mlinove, koji su vremenom obnavljani, a 1875. godine, poslije jedne takve poplave, definitivnu su prestali s radom.

Okupacijom Bosne i Hercegovine od strane Austro-Ugarske Isa-begovi mlinovi su porušeni, a 1902. godine na Bendbaši su izgrađene Narodne banje.

Iako Isa-begovih mlinova na Miljacki već odavno nema, i danas jedna ulica u Sarajevu, u neposrednoj blizini nekadašnjih mlinova, nosi naziv Nadmlini - u znak sjećanja na nekadašnje vakufske objekte.

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini
Vakufska direkcija Sarajevo